

Schöpflin Adyról.

Egy sötét könyvet olvastam a mi nap, a gyűlölet villámai lobogtak belőle. A könyv Adyról szól, a költőt és az embert akarja megmutatni, az *igazi* Adyt, de az örökös kénközláng valami pokoli fénnel veszi körül és mefesztoí alakot csinál belőle, pokol fejedelmét. Pedig a könyvet Ady Endre egy régi barátja, kenyeres pajtása, a szilágysági Bölöni György írta, aki évekig élt vele és mellette meghitt közelségben. És hát ime, mégis ez lett belőle. Mert az író szemét a politika, a pártoszenvedély elvakította. Mennyivel más a Schöpflin Aladár Ady-könyve. Őt is ugyanaz a szándék vezette, ami Bölöni Györgyöt, hogy az *igazi* Adyt mutassa meg, olyan híven és tárgyilagosan, ahogyan csak a kortárs láthatta a költőt, aki valaha közel állott hozzá. De Schöpflin Aladár tudja, hogy a toll kötelez. Műve előszavában éppen azzal védi hosszú hallgatását, mert hogy Adynak halála óta túlságos sok emlékező híve támadt, akik meghamisították a költő arcát és egész alakját; ő maga nem akart beállni ebbe az emlékezés-árba. Meg akarta várni, míg a múló idő meg-higgaszt benne minden személyes emléket, benyomást s a költő arca tisztán, szenvedélytelenül bukkan föl lelkében, legjellemzőbb, feledhetetlen vonásaival.

Hogy Schöpflinnek sikerült vállalt feladatát megoldania, azt jó-részt annak a «zarándoki komolyságnak» köszönheti, mellyel elindult, hogy Adyt újra megtalálja. Most nem mint barát közeledett hozzá, aki be akar jutni barátja szívébe; nem érzi magára nézve kötelezőnek a régi pro-

pagandista hangot sem. Ady mihelyt meghalt, bejutott a halhatatlanságba. Neki már nincs szüksége többé propagandára. Ha árthat neki talán még valami, az inkább a korlátlan rajongás, mely hibái, vagy gyarlóságai fölött szemet akar húnyni s égig nőteti erényeit.

Schöpflin mind tudja ezt. De ami még fontosabb ennél, ezt a tudását át is tudja vinni könyvébe, mely éppen ezért egyike a legjobb könyveknek. Meg van benne minden, amit Adyról az ifjabb nemzedéknek tudni illik és kell. Hogy Ady arcának megrajzolásában legtöbbet merített személyes emlékeiből, az csak természetes. Hogy költészetének értékelésében nem szakít eddigi, rég kialakult ítéletével, azt se lehet hibájául róni. De az az érdekes, hogy ennek dacára művében az író szinte személytelennek hat, aki akkor is, mikor a maga legsajátabb élményeit adja, mikor a maga nézetét, véleményét mondja, mintha a félszemével az Ady-nemzedék kortárs szemébe nézne és tőlük kérdené: «Nos, úgy-e, hogy így van», úgy-e, hogy így igaz?» — S a tárgyilagos kortárs a legtöbb esetben meg is adja az imprimaturt neki. A legtöbb esetben. Persze, hogy nem mindig. De hát ez már így van. A több szem, ha nem is mindig lát többet, de bizonyára másként lát és másra emlékszik, másként tudja a dolgot. És Schöpflin könyvének legnagyobb érdeme, hogy alig van pont, ahol a jó-hiszemű kortárs különböznék tőle. Teljes joggal elmondhatja Schöpflin, hogy könyvével a költőt közelről látott kortárs-nemzedéknek Adyról való tudását adja át az utókornak, az újabb nemzedéknek, mely már

nem élheti át őt olyan közvetlen életszerűséggel, mint mi, akik együtt éltünk és harcoltunk vele.

Dóczy Jenő.

Szentmihályiné Szabó Mária : Emberé a munka . . . (Singer és Wolfner kiadás.)

Hatalmas terjedelmű (kétkötetes, 541 lapos) regény, Szabó Máriának eddig legnagyobb munkája. Különbösen is ritka jelenség, mert polgári regény, amiben nem igen bővelkedik regényirodalmunk. Most Szabó Mária vállalkozott arra, hogy megírja családjá történetét, a debreceni nemes származású, régi kereskedő családját.

Hőse Várady Lajos, Várady Miklós rőföskereskedő fia, ki inkább doktor szeretne lenni, s csak apja kérésére folytatja annak mesterségét. Heves természetű, zárkózott, vasakarátú, de mélyérzésű, sokszor befelé vérző szívű fiú, ki elhagyja az apai házat, hogy Késmárkra menjen cserediáknak. Iskoláját végezve beáll inasnak Schwartner úr boltjába. Nagy önuralommal tűri a segédek és inasok komiszkodását, alárendelt helyzetét, melyet csak gazdája rokonnak, Eliznek gondoskodása és szerelme enyhít. A fiú nehézkes, dacos és gögös természetű csak lassan melegszik föl, de a kedves leány tiszta és erős vonzalmának nem tud ellenállni. Felszabadulása után jegyet váltanak, de Eliz egy kiránduláskor szerencsétlenül jár. Halála mélyen megrendíti Lajost, ki otthagyja Késmárkot, hol öt évet töltött s hazatér Debrecenbe. Ott lesz egy darabig boltos legény, vagy mai nyelven kereskedősegéd, de aztán keresztanyja leányával, Terccsával kerül kellemetlen helyzetbe. Apja sokkal tartozik nekik, s a leány rá akarja kötni magát. Lajos vállalja az adósság letörlesztését, a szerelmes leány elől pedig kitér. Újra elhagyja szülővárosát s Brassóban Förster úr segédje lesz. Gazdája na-

gyon megbecsüli a jellemes és kitűnő legényt, szeretné társául fogadni, sőt leányát, a szép és erélyes kis Hannát is feleségül adná hozzá, de a dolog másképpen fordul, s Lajos két év múlva anyja halála után, végképpen hazatér. 1841-ben megnyitja divatterekedését «a horgonyhoz». Jel-szava: Emberé a munka, Istené az áldás. Az Isten meg is segíti. Vas szorgalmával, üzleti ügyességével csakhamar vagyonos emberré lesz, ki tönkrejutott apját, testvéreit tartja, nevelteti, s végül jó feleséget és igazi segítő társat kap Veronikában, egy kedves, okos, áldottlelkű és szerető szívű református papleányban. Gyermekei is születnek, úgyhogy a derék fiatalember boldogsága teljes. Mint látjuk, egyszerű emberek egyszerű története, semmi romantika, semmi érdekesítő bonyodalom.

A regény alakjai csupa jóemberek: Lajos szülei, testvérei, leányismerősei, felesége, gazdái, azoknak családtagjai, csak a bolondos, tréfáskedvű és könnyelmű Samu öccsével van sok bajuk, de a végén az is megjavul, sőt a keményszívű, s családjával haragban élő nagyanya is megszeli. Ez egy kissé egyhangúvá, helyenként túlságosan érzelmessé teszi a történetet. A családi levelesládából előkerült instanciák, szabaduló levelelek, melyeket szószerint közöl a szerző, korrajzilag nagyértékűek, de a regény alapszövegéből kissé kirínak, éppen úgy, mint a szép, magyaros és helyenkint zamatosan provinciális debreceni nyelvből a: betart, túlsok, annyi baj legyen s Wienből(!)-féle apró nyelvszeplők.

Mindez azonban lényegtelen kifogás a mű értékeivel szemben. A regény kissé lazakötésű szerkezetét elfeledtetik velünk a pompás környezetrajzi és lélekrajzi részletek.

Késmárk régi német polgári életét (mulatságok, a királylövészet, családi otthonok) kitűnően eleveníti meg,

éppen úgy, mint a szász Brassóét. A régi Debrecen is él a regényben. Ezer apró megfigyelés, mely a képzetet rekonstruáló munkáját finoman támogatja. Korrajza (harmincas és negyvenes évek) csak vázlatos, de nem is igen lehet nagyon terjedelmes a munka céljához képest. Lélek- és jellemrajzát csak dicsérhetjük. Ha alakjai, mint mondtuk, kissé egyformák is, ezt az egyformaságot erősen ellensúlyozzák az apróbb egyéni jellemvonások, különösen a női lelkek finom vonásokban gazdag rajzai. Legsikerültebb Lajosnak, ennek a keménykötésű jellemnek a gyermekkortól a férfikorig terjedő, lélekrajzilag elmélyített, biztos vonalú és következetes kifejlesztése, mely a regénynek epizódikus volta ellenére kemény gerincévé válik. Ezzel áll szoros kapcsolatban a kereskedői életnek irodalmunkban eddigelé legreálisabb, legsokoldalúbb, legelevenebb és legművészibb rajza. A hősnek nemcsak emberi jelleme fejlődik ki előttünk, hanem — hogy úgy mondjuk — kereskedői jelleme is. A kis, elhagyott, családjától messze szakadt inasból lassanként lesz az a mintaszerű üzletember, kitől a regény végén elbűcsúzunk. Nagy és buzdító tanulság is rejlik ebben: hogy az értelmes, élelmes és szorgalmas magyar éppen olyan kitűnő kereskedő lehet, mint akármilyen más fajtabeli.

Szerzőnek ez az úttörő és kiváló teljesítménye különösen érdemes, az eddigiénél is díszesebb helyet biztosít neki regényíróink között.

Szinnyei Ferenc.

Kardeván Károly: Az ember tragédiájának magyarázata. (Magyar Írók, szerkeszti Vajthó László.)

Minden alkotás, melyben az alkotó és tárgya harmóniába olvad, arra a sorsra jut, hogy belőle von le szabályt «nyügül talán, de szárnyakul soha: az absztrakció.» A szellemi al-

kotás új teremtett világ, a bölcselkedés pedig szemlélet, mely azt mondja el, milyen gondolatrendszer keletkezett benne a világ szemlélete közben. Madách mondja rá, hogy: a bölcsélet csupán költészete azoknak, amikről nincs fogalmunk.

Igy vagyunk Madách művével is. A magyar gondolozók egész sora mondta el már, hogy mennyire igazolja az ő egyéni felfogását ez a drámai költemény.

Tragédia ez, tehát önmagából fejlődő egyoldalú élet. Amint egyoldalú minden tragikus hős, mert ez az egyoldalúság a tragikum forrása.

Ádám sorsában az egyoldalúság úgy támad, hogy az Isten által alkotott világ, harmóniájából kilép és ez katasztrófához vezet. A költemény fausti kerete azonban megengedi a kiengesztelődést: Wer immer strebend sich bemüht, dem kann geholfen werden.

Kardeván eredeti elgondolások rokonszenves fényével világítja meg Madách gondolatait. Feloldja a tömör tételeket, olvasóját bevezeti a nagy dráma színpalái mögé.

Igy oldja föl a tragikus tudás elindulásának problémáját a paradicsomi jelenetben. Világít, magyaráz és gondolatokat ébreszt, amint elvezet a tragédia tulajdonképpeni cselekvényéhez: az álomképekhez.

Az a részlet azonban, mely azt a kérdést fejtegeti, hogy az emberiség történetét hogyan mutatja be Lucifer, ma már meglehetősen idejét múlt elmélkedés. Meg van állapítva, hogy Madách nem a történelmet akarja megjelenetезni, hanem gondolatmeneti kifejezéséhez használja fel a történeti képeket.

Madách gondolatmenete, hogy a XIX. századnak a jámbor hittől elszakadt emberisége megtalálhatja-e kielégülését? Megtalálhatja-e a közéletben, mint a tömegek ura (faraó), vagy mint a nép embere (Miltiades).

Megtalálhatja-e a magánéletben, ha érzéki örömeiket keres (Sergiolus), vagy az eszményeknek él (Tankrid). Mindkét irányban, mindkét lehetőségben csalódva, pihenni akar, de a kényszerült pihenés mindig forradalmat érlel. Feladja az egyén harcát, a tömegélet két formáját is átéli: a szabadversenyt (London) és az államszűrés korát (falanszter), hogy eljusson a katasztrófához térben (világűr) és időben (eszkimó jelenet).

Kardeván az álomképekről igen szemléltető egyéni meglátásokat mond, de nem kapjuk meg az egésznek távlatát.

Az égi keret befejező jelenetében leggazdagabb a szerző magyarázó lelkesedése. Felemelkedést lát ott a tudás pesszimizmusából a hit optimizmusához. Ádám visszatér a tragikus egyoldalúságból az élet harmóniájába.

Kardeván könyve a legszebb és legmelegebb Madách ismertetések közé tartozik. Vajthó László, ki *Magyar Írók* címmel új sorozatot indít meg vele, értékes tevékenységének új irányát szerencsésen kezdi ezzel a munkával. *Hamvas József.*

Drescher Pál: Régi magyar gyermekkönyvek, 1538—1875. A Magyar Bibliophil Társaság kiadása. Budapest, 1934.

A Magyar Bibliophil Társaság minden évben egy kiadvánnyal ajándékozta meg tagjait. E kiadványok, a Társaság céljai értelmében, a könyvészet és a könyvgyűjtés fontos kérdéseinek szolgálatában állanak s kivételükkel is a bibliophilia eszméjét kívánják szolgálni. Így a Bibliophil Társaság könyvei mindenkor a legszebb és leggondosabb kiállítású magyar könyvek közé tartoznak.

E kiadványok között is első helyen áll a Társaság 1934. évi kiadványa, Drescher Pál dr., fővárosi könyvtáros könyve a régi magyar gyer-

mekekönyvekről. Szellemes és színes bibliográfiai kirándulás ez a könyv a magyar irodalomtörténet elhanyagolt vadonába, a gyermekirodalomba. S meglepetéssel látjuk, hogy az úttörés fáradozása csöppet sem volt hiábavaló. Az elszánt kutató, aki útjára — látszólag — az unalom kockázatával indul, értékes fölfedezésekkel tér vissza. Az 1711—1860-ig terjedő időből 956 magyar gyermekkönyvről számol be. S közel harmadfélszáz ősnomtatványról a magyar könyvnyomtatás első termékei közül. Minő pompás gazdagsága a magyar teremtőerőnek! E gazdagságot nem csökkentheti az a körülmény sem, hogy a könyvek egy részét magyar írók nem magyar nyelven írták, más részét pedig idegen nyelvből ültették át magyarra, ellenkezőképp, ez is a korai magyar irodalmiság eleven ereje és friss felvevőképessége mellett szól. Rá is mutat a szerző mindenütt az idegen forrásra s eszméltető megjegyzésekkel világít rá nevelési mozgalmaink Nyugateurópához igazodó útjára.

Fejtegetéseit az első ismert ABC-könyvvel, Erdősi Sylvester János *Grammatica Hungaro Latina*-jával kezdi s a vallásos és ismeretterjesztő gyermekkönyvek tárgyalása után a gyermekszépirodalommal fejezi be. A gyermekkönyv egyes típusai mögé mindenütt felrajzolja az illető kor irodalmi mozgalmainak és közéletének képét. S mindezt egy kulturált cicerone könnyed és színesen eleven modorában. Hangjával az elvont ismeretek közlésének azt a szerencsés formáját valósítja meg, amely tárgyas tud lenni anélkül, hogy unalmas lenne és érdekes anélkül, hogy felületessé válnék.

Kitűnő szolgálatot tesznek a szöveg közé illesztett színes képmelléletek. Rézkarcmeistereink és festőművészeink legjobbait is megtaláljuk a képek alkotói között. A munka má-

sodik fele a felkutatott gyermekkönyvek könyvészeti felsorolását, szakmutatóját és az illusztráló művészek regiszterét adja. Ez a bibliográfia, — melytől a szerző kifejezetten megtagadja a teljességet, — feltétlenül az eddig közzétett legteljesebb inventáriuma a régi magyar gyermekliteratúrának. De nagy bibliográfiai értékén kívül feltétlen gazdagodást jelent e munka az irodalomtörténet számára is.

S elismerés illeti a Magyar Bibliophil Társaság vezetőségét s elsősorban Enyvvári Jenő elnököt, a Fővárosi Könyvtár igazgatóját, azért az áldozatkész munkéért, amelyet ilyen könyvek kiadásával, könyvversenyek és aukciók rendezésével a magyar könyvkultúra érdekében már évek óta céltudatosan végez.

Drescher Pál műve a könyv gyermekkoráról szól. A könyv kiállítása azonban a magyar könyvkészítés mesterkorát hirdeti. A remekbe készült könyv a gyomai Kner-officinából került ki. A tökéletes színezésű reprodukciókat a fővárosi Házinyomdája készítette. —e.

Kilenc verseskötet.

Fekete Lajos: Vassal és fohással. — Szalay Károly: *Daloló szívek* (anthológia). — Kelen László: *Az emlék felé.* — Beleznai József: *Kamillák a sarlóm alól.* — Vathy Elek: *Kéztől kézig.* — Jakus Imre és Kádár Gyula: *Magvetőt vár a föld.* — Szekszárdi Molnár István: *Lélektükör.* — Tanka János: *Tavaszi áradás.* — Weöres Sándor: *Hideg van.*

Fekete Lajos a Délvidék, a Vajdaság egyik legjelentékenyebb magyar költője és hangjában nyoma van annak a szétszórtságnak, az önmagára-találás bizonytalanságának, ami a délvidéki magyar kulturális életet még ma is, másfél évtizeddel az államfordulat után jellemzi. Bizonytalan-

kodó konzervatív versek váltogatják egymást újabb és frissebb hangú, nagylélekzetű írásokkal, az Ady-nemzedék utáni versíró stílust váltja időnkint az Ady-nemzedék előtti hang. A költő útja Zsidovinból és Valeapaiból, zord és szigorú román hegyi falukból vezetett a Vajdaságba, akkor, amikor ez a két vidék még egy ország volt és magyar. Ma két ország és egyik sem hazája a szó teljes értelmében a költőnek, aki két megjelenésében éli meg a háborúvégi magyar tragédiát. Ez a tragédia, ez az alapvető magyar élmény, nagyon halkán és mindig sejtetett szavakban jelenik meg nála, összefüggésben a fákkal és a füvekkel, nagypáthosú szavak és kiáltások nélkül:

«... *hab fölé hajolva látom
vízbe meredt fura arcom.*

*Révészek, derék halászok
fogjátok ki arcom mását,
kicsi népem szenvedését
más népek hogy meg ne lássák».*

Ami lényegében és igazában Fekete Lajos legszebb verseit teszi, az a természetlátása, mely karok életével ruhazza a fák ágait s amely ilyen sorokat diktál neki: «szeplőtelen erdő könyörögj érettünk». Másutt:

«*Ujjaimon számszerint sorolni kezdem
a barátaimat
s az erdei fákat: Ujvidéken a cserfa él,
Oszivácon a tölgyfa él, Becskereken a
hársva él,
Eleméren a nyárfa él és Szerbpádén is
susog a platán,
de Temerinben a rönk kidőlt.*

Fekete Lajosnak szinte személyes viszonya van a fákkal, egyik versében a fák karjai telítettebbek étellel és mozgással, mint a «hegyi lány» karjai. Egy nagyon sikerült vidám halotti dalában a szél vitázik a gyászbeszédet mondó pappal és «nyárderekan ki hisz a halálba?» Versei ott a legjobbak, ahol ezt a legszemélyesebb

és legszerelmesebb hangját pendíti meg, ahol nagyon nehéz vagy nagyon könnyű sorokban tulajdonképpen nem tesz egyebet, mint versének zenéjét részévé teszi e természeti zenének. (*Tölgyfacsonk, Vassal és johással, A rönk kidőlt, Hó, lila temető, Hegyi lány*). A kötet címadó verse ennek a hangnak a legizmosabb kiteljesedése, melyben «roppanva énekelnek a gátak, amint átnyargal rajtuk győzedelmes morajjal a tavasz ír».

A *daloló szívek* anthológiája hatvanégy vidéki «tehetség» verseit gyűjti egy kötetbe. Az anthológia összeállítója a rövid, de dült betűvel szedett előszóban kinyilatkoztatja, hogy «A tömeg szeszélyes. Bálványokat kreál magának filmszínészekből, primadonnákból, isteníti őket s egy napon elfelejti. A szépség, a tehetség, a vers azonban örök. Ne törődjünk azzal, hogy vatta van a fülekben! Énekeljünk!» Igy buzdítja Pápán az anthológiát szerkesztő a vidéki tehetségeket.

Ezek a «tehetségek» ilyesmiket írnak: «Alkonyodik, mert jön az ősz, Fagyos szellő mindent legyőz». A «degelső álom» köszönik valakinek, majd arról beszélnek, aki «halkan félreáll s könnye pereg». A «lélek hegedül» és melléje «dalol a szív» a legtöbb versben. Az antológia címe föltétlenül találó. Néha egy-egy adys hang is megfér békén a Szabolcska-utánzatok között és Weisz Imre Székesfehérvárról «Csillagsugaras halk éjszakákon» «az egyetlen, igazi, csodás aszszonynak» ajánlja költeményét. És mégis, csodálatosak ezek az elképzelt költők, ezek a képzelt betegek és csöndes utánzóik az iskolai «könyvnelküliekből» vett szemelvényeknek. Talán nem is azért, hogy e verseket megírják s kinyomtatják rokon előfizetésekből, hanem azért, mert kritikát várnak róluk. Pedig csaknem kivétel nélkül azoknak esnek

jól ezek a versek, kizárólag és csak azoknak, akik megírták őket. Egy fiatal lap egyik régi cikke «harmincezer magyar költőről» beszél. Ha ezt a hetvenet olvassuk, sajnos, binni kell abban, hogy harmincezeren is lehetnek azok a «poéták», akiknek «hegedül a lekük» és «dalol a szívük» és ezeket a szívhangokat le is kot-tázzák.

Kelen László a «negyvenévesek nemzedékének» ajánlja kötetét, annak a nemzedéknek, «melyet húsz éve vittek részeg, daloló vonatok s nem pihentetett meg azóta». Versei hosszú, elnyújtott szabadversek, a szabadvers ritmuslehetőségeinek minden kihasználása nélkül, szárazak, megmagyarázzák, hogy miért volt és miért van ennek a szigorú versformának annyi értetlen kárhóztatója. Ahogy Kelen László ezeket a hosszabb-rövidebb sorokat váltogatja, ahogyan színtelenné tesz egy különben helyére talált érzéki és érzékeltető szót, az magyarázza, miért élettelenek a versei, melyek pedig nem tehetségtelen költőtől valók. A versekből nála többnyire ciklus lesz, a kifejezésekből szavak zabolátlan és szépítetlen áradása. Ha néhol fölremlik benne a formák konvenciójának a szüksége, ügyetlen és bántó rímekkel üti a hang harmóniáját. Inkább szónokol, mint verseket ír, enyhítő körülmény, hogy versei nem pathetikusok, nem retorikusak, csak szárazak. Nála valóban próza lesz a szabadversből. Próza, igénytelen és ritmustalan, mely ott is takar, ahol mutatnia kellene. Kár, hogy enged a könnyű költő kényelmi szempontjainak, a formával való kevészködést megérnék a témái néha.

Beleznay József szerelmes versei nagyrészt inkább levelek versformában. Azok közé a költők közé tartozik, akik még arra sem szánják rá magukat, hogy befussák azt az utat, amit az irodalom befutott mindmáig.

Igy írásai elmaradnak pár évtizeddel a mai stílusok mögött, harminc évvel ezelőtt talán jelenthettek volna többek számára valami olyan használati lírát, amilyent ma csak a szerző számára jelenthetnek. A szerelmi levelezők összes konvencióit elmondja, sokszor a jambus kedvéért ficamítozott szórendben, olyanokat, hogy: «akartam lenni szívtelen Hozzád». Az viszont kétségtelen, hogy szép bűnök és nagy elszánások nem zavarják, versek élet szegezi az aszszonyi romlottság ellen és a családanyai hivatás mellé és bizonyára nem tudja, hogy költőnek legalább ötször olyan öreg, mint amilyen fiatal és jószándékú, embernek.

Vathy Eleket sem bántják a költészet terén nagy akarások. A magyar líra nagy forradalma nyom nélkül mult el a feje felett, nemigen érzi azt, hogy kissé mélyére kellene nézni annak az életnek, melynek a líra végső leszűrődését adja. «Álomországban» szeretne járni, «tündérmeséket» olvasni, mint már előtte többen. (Örömpohárból szeretne inni és szívéből tiszta érzések áradata ostromolja az ismeretlen olvasót, aki ma alig olvas verset, különösen akkor, ha azok még mindig a «népies nemzeti» irány epigonságának jegyében íródnak, immár ötven évvel ez irány tündöklésének ideje után.)

Jakus Imre is tele van jószándékkal, az «apja iskolájában» kijelenti, hogy «nem kell a dzsessz, a rumba minékünk». Néha elfogja a nagyon fiatal embereknek az a véleménye, hogy «olyan jó lenne halottnak lenni», mindezt becsületes őszinteséggel meg is írja és nyomdafesték alá adja.

Kádár Gyula meleg és kiforratlan verseket ír, mint a legtöbb, ő is megfélekedezik arról, hogy a háború utáni változott világ más szabályokat kér a művészetek számára, mint az azelőtti. Talán egyszer megmagyarázza neki valaki, hogy más a vers,

mint rímek és ritmikus sorok gördülékeny egymáshoz-kapcsolása.

Szekszárdi Molnár István, helyesebben «szekszárdi molnár istván» kötetének legfőbb nevezetessége az, hogy egyetlen nagybetű sincsen benne. E kiállítás után ultramodern, szaggatott és tépett verseket vár az ember, ezzel szemben ilyen sorokat talál: «mennyi szépség és kedvesség van a gyermekarcon», továbbá ilyeneket: «nekem nem nyíltak virágok harmatos illattal». Egyik versében angyali tisztasággal beszél egy párizsi lány mosolyáról, aki «nem is volt kokott», ez a szó is úgy kellett ezekhez a versekhez, ahogyan a csupa kisbetű, kis félvilági jelmeznek valamelyik magyar kisváros akácos utcáira, ahol szekszárdi molnár istván szeretné képviselni «párist» és a mondaniságot, ahol ő tulajdonképpen mindennel nagyon elégedett. Versei a vidéki költészekedő fiatalember szokásos stílusát hordják a kívül-modernkedő ruha alatt. Úgy hatnak, mint egy szerény kis Ányos Laci-féle nóta egy szakszofónon, melynek torkából tárogatóhang jön elő.

Tanka János többet ért és érez a költészetből, mint azok a társai, akiknek a kötetével egy rostába ejtette a kötetét a véletlen. Sokat és jól érez a faluból, a falujából, élmény számára az «út mellé plántált, portól fulladozó akácfa», a kivillanó templomtorony, melyet úgy csodál, «mint horgonyzó büszke, sárga vitorlát». Néha egészen finom hangok pendülnek meg a szavai között:

«Elindulok haza.

Vélellenül

Vállamra lendül a botom:

én Istenem,

érzem, hogy úgy suhan az ivje,

mint nagyapámnak vállán

egy szombat estelen

a csillanó kasza».

Ő már érzi a szavak súlyát és

helyét a versben, érzi, hogyan lehet nehéz és lendülő szavakkal, hangzásban is kifejezni azt, amit a szöveg mond a bot lendüléséről. Ize van a szavainak és a sorainak, nem elmond, hanem érzékeltet, nem versfabrikáló dilettáns, boldogtalanságát kesergő költőcske, hanem költő a szónak mintázó és alkotó értelmében. Néhol az izlése még nem egészen biztos, néha nem válogat eléggé szavaiban, de egészében nem prédikál és nem fejt ki iskolás alapelveket, nem kesereg és nem kel ki a rumba ellen, hanem ír. Verseket ír, igazi verseket, jó verseket és néha kitűnő sorok kerülnek ki a tolla alól. (*Nyári záporban, Falusi novemberi éj, Falusi temetés, Esteledik.*)

Weöres Sándor a fiatal nemzedék legjobb költői közül való, új hangot jelent nemcsak nemzedékében, hanem a magyar líra egészében is. Sokan fölösleges modorosságnak nézték és nézik azt, ami éppen verseinek lényege: az egy-egy lírában szokatlan szót, groteszk gondolatot. Weöres «deült csirkék sült hulláit temeti», «puffadt ég»-ről beszél, materiálisan érzékeltető szavai időnkint az undorkeltést célozzák. Minden versében meglepi az olvasót azzal, hogy éles világot vet az emberi test életének valamelyik különben szándékkal elfüggönyözött oldalára. Teszi ezt fanyarul, szatirikusan, kissé gúnyolódva az emberen, önmagán, mindenkin.

Weöres Sándort, a költőt, egész bizonyosan igazán értékelni kevesebben fogják, mint verseinek értéke követelné. Elsősorban azért, mert ez a költő mindenekelőtt — humorista. De humorában és szatirájában is igazi költő, mert verseinek formáját is e céltudatos groteskség szerint alkotja, igazítja. A Suite bourlesque típuspéldái szinte Karinthyhoz illő kifigurázásai a dalszövegeknek, Weöres ezekben a verses humoreszkekben

«muskátlis kis hullaházról» beszél és széles jókedvében fanyarul kiált fel: «*sej, haj, hacacaré, ahogy Nietzsche mondja*». Néhány pársoros versikéje a bölcsről és a holdról, az éjtszakáról és az akácfáról megannyi kisremeke egy egészen groteszk humornak. «Bartók-muzsika» című versének néhány sora:

«*Csiribiri, csiribiri bojtorján,
lélek lép a lajtorján.*

*Csiribiri, csiribiri, zabszalma,
még mellettem alszol ma».*

Ez a bájos felelőtlenség, ahogy keveri a rimeket és a ritmusokat, ahogy a ritmushoz és a rímhez idomítja a szöveget, a rossz költő, sőt még a lelkiismeretes költő minden gátlása nélkül, igen magasfokú művészet, mert sosem erőltetett, mindig könnyed. Sok versében teljesen a zenét hozza előtérbe, a szavakat misztikusan állítja egymás mellé, megmérni és értékelni nem lehet ezeket a verseket, csak érezni és szeretni (Macska). A nyelv zenéjének és a nyelvvel kifejezett értelemnek teljes összhangját teremti meg ezekben a versekben, melyek igénytelen témákból (kutya, szobalégy) íródtak nagyigényű írásokká. Weöres Sándor talán még nincs rajta az egyenes úton, stílusa még ingadozik, a végtelenül könnyű művészi karrikatúrák és egy fanyar, komolyabb líra ideáljai között, de akármelyik útra veti is a tehetsége, ez a kötet biztosíték arra, hogy nem jut zsákcúba. Talán elsősorban azért, mert versei művészi voltak mellett annyira nagyszerűen, annyira mindenki másra «fütyülve» fiatalok. Szabó Zoltán.

Körmendi Ferenc: A boldog emberöltő, regény, Budapest, 1935. Athenaeum.

Különösen van az ember Körmendi Ferencel. Mikor a Via Bodenbachot olvastuk, meggyőződéssel áll-

tottuk, hogy érdekes, kétségtelenül érdekes, mert ponyva. A budapesti kalandról teljes határozottsággal kellett mondanunk, hogy ponyva, de irodalmi ponyva, vagyis olyan írás, amelynek vannak már művészi igényei, mintha nem akarna mindent piaci sikerekre építeni, kacérkodik az irodalommal, de ez még nem, vagy már nem irodalom. S most itt van ez a mintegy ezerlapos, vaskos kötet, amely hol türelmetlenné tesz és idegesít, hol fájdalmasan gondolkodtat, de egyetlen percig nem untat, sőt eszméltet — ez micsoda?! Regény feltétlenül, hiszen külső és belső fejlődést ad, a cselekmények megállíthatatlan sora valósággal támad az életből, mintha csak harminkét esztendő életfolyamatának az egyszerű leírása volna s mindez oly lélekzetet elállítóan lekötő, hogyha a sűrűszedésű, tetemes könyv elolvasása legalább ötven-hatvan órát nem venne igénybe, az elsőtől az utolsó betűig egyfolytában virrasztanánk felette. Regény tehát, de rossz regény. Elemi hibái vannak. Először is, hogy ilyen indokolatlanul és szinte elviselhetetlenül hosszú, hogy minduntalan ismétlésekbe bocsátkozik, aztán, hogy agyonmagyarazza a dolgokat és azzal az egy-két elhatároló, sorsszerű szóval mégsem mutat rá a lényegre, vagyis a fától nem látjuk az erdőt. Aztán valahogy önkénytelenül is meg kell éreznünk a regény — mint irodalmi műfaj — bizonyosfokú kikerekítésének, a történések, jelenségek és megnyilvánulások célszerű válogatásának s ha nem is a költői igazságszolgáltatásnak, de legalább a megnyugtató, kielégítő lezáródásának a hiányát. A furcsa kisfiú és az önmagáig eljutott, meglett férfiember kertbe való menekülésének szimbolumereje csak enyhén sejtető és korántsem összefogó érvényű annak az olvasóinak a számára, akit meg nem fogott el az elszigeteltség

remetevágya. Aztán meg van is valami finoman bosszantó ebben a regényben s ez az, hogy végeredményben semmi regényszerűt, par excellence érdekfeszítőt nem ad s mégis olyan izgalommal habzsoljuk, mint a mindennapi élet krónikáinak, az újságoknak legszínesebb és legmegdöbbentőbb riportjait. Mi lehetne a magyarázata e rossz regény furcsa kettősségének, ha nem az, hogy ez az írás maga az élet?! Mert az élet rossz regény!

A háttérben ott terjeng nyúlosan és ragadósan a századeleje hazug, rizsporos szentimentalizmusa Andrássy-úti nyolcszobás áldemokratizmussal, homályos ősök fitogtatásával, jukkerséggel, főképen bődületes önámítással, de egyetlen jöttányi őszinteséggel sem. Terpeszkedő jóllakottság, még egy harapás és undorító csömör lesz belőle. 1914. Hoch der Krieg! és Vive la guerre! hogy utána tüstént felfakadjon a hazugság szennyves kelevénye és folyjon-folyjon az önámítás gennyes leve. De meddig?! A szurony egyszercsak túljut a beteg testrészen s amibe hegye most beledőf, már élő, eleven és piros vér zuhog nyomában. Mérföldtől sok vér! Az operáció túlonúl jól sikerült. Mire esztendő múltán felocsúdik a beteg, már újabb sebei vannak. Újabb hazugságok? Nehéz volna erre egyetlen szóval felelni, hiszen most esküszik és életét adja a világ, hogy a faj és minden egyéb nem mitológiás révület, de vérontásra, talán apró emberi igazságtalanságokra is érdemes igazság.

Ezelőtt a nagyon mai, nagyon hozzánk közelesett háttér előtt pedig le egy pesti család úgynevezett «boldog emberöltője». Az apa, a tiszteletreméltó karriert megfutott, zsidó katonaoorvos fia — maga is nagy orvos — már kereszténynek születik. Keresztény és magyar egy életen keresztül, de mihelyt észre-

veszi, hogy bontakozni kezd már kisleányainak értelme, első teendője, hogy a zsidó ősök képei elé vigye őket, a keresztény nemesasszony szülötteit, hogy idejekorán megtudják, amiből eredetileg vették. Igen, ez természetes, hiszen még csak a század elején tartunk. S két évtizednek kell elmúlnia, hogy az apa megtörtén és az eseményektől megzavartan mágikus haláltsejtéssel újra a képek elé álljon — amik most már a kissozóba szorultak — és óva intse a fiát ebben az ősi vért felcsuklottságában, ne hogy megfestesse az ő képét, de égesse mindet el, mert az unokának semmiről sem szabad már tudnia. Igen, ez az az apa, aki becsületesnek hiszi magát, még akkor is, amikor asszonyát, akiért feltétlenül voltak küzdelmei és akit igazán és őszintén szeretett, egy Klárka kisasszonnyal megcsalta és úgy látszott, hogy nehezen tudja összeszedni magát felesége halála után, de alig hogy letelt a gyászév, máris főorvosné lett a kisasszonyból. S ugyancsak ez az az apa, aki egész életében csak adott és mire a végére jutott, semmije sem maradt, — még tán lélek szerint sem. Milyen lehet akkor a félvér fiúnak az élete, akinek már a születése napja is szimbólum: 1900 január 1?! Igazából semmire sem jó, békében nem akarja a békét, háborúban nem a háborút. Nincs egyetlenegy eszme, vezérlő gondolat, amiben ki tudná magát élni, amiért fel tudná magát áldozni. Csak elvégzésre váró feladatok lát maga előtt. Születése pillanatától kezdve fáradt, minél többet pihen, annál fáradtabb, mert e két ellentétes, ősi vér fáradságát sohasem lehet kipihenni. Mindig éppen csak hogy él, igaz, mindvégig anyagi jólétben, szemrebbenésnyi ideig sem rettegteti a kenyértelenség réme, de ez az élet mindig olyan, hogy nőért van, — mindig csak egy nőért. S amikor a nők sincsenek már mellette, —

meghalnak, elhagyják, vagy megcsalják — akkor sir fel belőle egyetlen, tulajdonképeni vágyakozása a csend, a nyugalom, az egyedüllét után. Így jut el harminckétéves korában az emberektől, világtól, élettől elkerített kicsi szigetre, ahol csak a csend van s ahonnan már régenhalott az örökkévaló nő, az édesanyja ijedt kiáltása sem ránthatja vissza a cselekvő életbe.

Körmendinek ez az írása rossz regénynek, de nagy az élet egyik példázatának. A századforduló kevertvérű, kevertlelkű gyermekének menekülnie kell innen, mert hiába való volna minden kísérletezése, hiszen ő nem a tizenkilencedik századé, nem is a huszadiké, semmié és senkié, híd, mit átkelés után fel kell égetni és mert születésével és az időponttal, melyben született, valami végzetes és helyrehozhatatlan tévedés történt.

Dénes Tibor.

Értekezések Kaffka Margitról. Radnóti Miklós: Kaffka Margit művészi fejlődése. Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiumának kiadása. — Ágoston Julián: Kaffka Margit. A szerző kiadása.

Radnóti Miklós értekezése jelent meg korábban, de azért Ágoston Julián nem használja fel eredményeit. A két értekezés megjelenése között levő idő sem elég hozzá, de azonos témának annyira eltérő irányú feldolgozásai, hogy nem is igen használhatta fel. Radnóti szellemtörténész. Nem elégszik meg az apró megfigyelésekkel a részletmunkával, hanem megkeresi a tények mögött a távlatot is, a külső események mögött a belső okot is: a vezérlő gondolatot. Sőt a vezérlő gondolat, a nagy távlat a kiindulópont, a tények csak másodszorban jönnek számba, mint elkerülhetetlenül szükséges apróságok. Itt már lesiklott Radnóti az igazi, vagy —

mondjuk így — a «jó» szellemtörténet síkjáról. A szellemtörténet legfőbb érdeme, hogy e módszer által a lélektelen adatok értelmet kapnak, apró megfigyelések elmélyülnek, mert megkeresik mögöttük az őket előidéző mélyebb áramlatokat. Radnótinál a mélyáramlatok megvannak (igen szépek és sokatigérők a különböző fejezetcímek), megvannak az adatok is, de valahogyan nem akar összeilleszkedni a nagy távlat, a mélység és az adatok, megfigyelések sorozata. A szerző ennek ellenére arra is okot ad, hogy értékesebb alkotásokat várjunk tőle.

Ágoston Julián kevesebbre vállalkozik, ezért aztán jobban meg is tudja közelíteni kitűzött célját. Módszere is konzervatívabb: megelőgszik azzal, hogy végigelemzi Kaffka Margit írói pályáját, a tapogatódzás, felszabadulás és a termékenység éveit, majd az egyszerűsödés és elmélyülés korszakát. Sok jó megfigyelése van és a legfontosabb dolgokat mind észreveszi akár a stílusról, akár irányító gondolatairól van szó. Óvatossága megbízhatóvá és aprólékossá teszi, ezért értekezése néha fölöslegesen ismételi és túlságosan alapos. Talán nem ártana, ha volna benne valami Radnóti merészségéből és nagyvonalúságából.

F. I.

Magyar Imre : Aranytoll. Regény. Budapest, 1935.

Véresen időszerű, mai téma, amihez a szerző nyúl. A napjainkra annyira jellemző hyperintelligens fiatalember küzdelme az életért, vagyis azért, ami az élet. A kenyérért, amit annyi munka és ilyen gazdag skálájú tehetség árán valamikor természetes volt elérni. A becsület munkakörért, amiben az ember maradéktalanul kiélheti magát és amit a «boldog emberöltő» gyermekeinek, mint magától értetődőt játékos kedvvel adta meg a

sors. A minden perzselő vágyakozással áhítozott érvényesülés, az intelligens, a tudatos tehetség elismerését. S a nevet! Amikor már felesleges minden cím és diploma feltüntetése a névjegyen. Nem, a mai sokdiplomás, sikosmeretű fiatalember névtelenül küzd a kenyérért és munkakörért és érvényesülésért. S hiába küzd, mert semmi sem jut neki belőle, hacsak nem a nyolcvanpengős gyakornokság az állami hivatalban. Kinban fogant akarattal küzd, míg a célok egyike-másika közelség és elérhető, míg maga mellett tudja az áldozatos, serkentő és egyre bátorító női szívet. De ha az is odavész — s mért ne kellene egészen egyedül is maradni a boldogtalan emberöltő fiának! — akkor összseroppan, akkor már minden mindegy. Minek is, mi célja volna már az életnek?!

Végtelen mélységeket feltáró téma ez. Egyetlen hatalmas sírás, emberi bizonyíték lehet. Csak a mélységekig kell hatolni, csak meg kell fogni! Fájdalom, szerző csak elmegy a téma mellett, — de üres kézzel megy el. Mert vinnie is kell magával valamit annak, aki a regényírás országában kapni akar. S a jóindulat és együttérzés kevés, ha a regényíró nem tud regényt írni. Egyetlen naivítás ez a kicsi írás, mikor letettük, fáradtabbak lettünk belé, mint valami testes Proust-kötetből. Hol van itt az a végzetes életteljesség, ami ennek az életbevágó témának a feldolgozásán annyira nélkülözhetetlen?! Kezdetleges, elbeszélő hajlam, még kezdetlegesebb fogalmazás.

Az is lehet a baj, hogy ez a nagy téma távlatokat kíván, a dolgok és jelenségek bizonyos fokú kiértékelését. Ennek pedig talán még nem jött el az ideje. De hogy nagy téma ez a mai élet hyperintelligens fiatalemberével, az kétségtelen. Hiszen már maga ez az élet — regény.

Dénes Tibor.

Tolnai Károly : Ferenczy Noémi. (Ars Hungarica, 4. kötet), 33 képpel. Budapest, 1934.

Ferenczy Noémit kevesen ismerik, de akik ismerik, a legjobb magyar művészek közé sorolják. Lénye époly ritkán megmutatkozik, mint művészte, mely ugyancsak a kiválasztotaknak szól. Hajnaltól napszállatig ott ül a szövőszék előtt egy bérház legfelső emeletén, hová a városi zsi-vajból csak tompa, egyenletes moraj szűrődik fel. A munka moraja, a munka ritmusa ez, a munkáé, melynek Ferenczy Noémi aláztatos rabja s egyben legnagyobb tisztelője, felmagasztalója. Élete szakadatlan munka s művészte tárgy szerint a munka himnusza. Csodálatos gobelinjei, melyek e nemben bizonyára legjobbak, ami ma a világon készül, hónapok, sőt évek napi tíztizenkétórás szakadtalan munkájával öltenek testet. Tárgyuk régebben az erdők és a virágok misztikus birodalmába vezetett, ma fahordók, ásók és kapálók, szőlőmunkások, pásztorok, kőművesek és pékek egyszerű világába pillant be. Mély áhítat és ünnepi egyszerűség lengi be e jelene-
teket.

Tolnai Károly kiváló tanulmánya megismeretet e sajátos birodalommal, melynek a munka az alfája és omegája. Azt hisszük, nem elfogult e ritka művésszel szemben, mikor helyét a legnagyobbak között jelöli meg.

G. I.

Benkó Gizella : Liezen-Mayer Sándor. Budapest, 1932.

Benkó Gizella, Gerevich Tibor tanítványa, kimerítő monografiát írt a magyar akadémizmus külföldre szakadt, kiváló képviselőjéről, Liezen-Mayer Sándor festőművészről. A XIX század magyar pikűrja még feldolgozásra vár, jellemző a terület elhanyagolt voltára, hogy Than Mórról, Székely Bertalanról, vagy Lotz Ká-

rolyról semmiféle részletesebb munka nem jelent meg, de még Munkácsy életrajza is, sok rossz kísérlet után, várat magára. Benkó tanulmánya örövendetes gyarapodása műtörténeti irodalmunknak, annál is inkább, mert függetlenül a mester alkotásainak — gonddal összeállított katalógusát is közli. Sajnos, képek nem disztik munkáját.

G. I.

Walpole Hugh : A Herries-család. Négy kötet. Singer és Wolfner kiadása.

Családi krónika regényciklusban feldolgozva ma már nem nagy vonzóerő s már akkor sem volt az, amikor néhány évvel ezelőtt Walpole a Herries Chronicle-t megírta. Valószínű, hogy Thomas Mann «Buddenbrooks»-ja volt az első nagy modern családi krónika-regény s valószínűleg a legnagyobb hatású. Egy törzs dekadenciája, lassú, fájdalmas és szomorú felbomlása, kitűnő tárgy volt Mann-nak, a polgári dekadencia írójának, ma úgy mondanák: ennek a par excellence halál-ihletésű írónak. Galsworthy hétkötetes «Forsythe Saga»-ja nagy társadalomkritika volt, de inkább terjedelemre, mint jelentőségre nagy. Galsworthy kellemes író volt, de művészileg és szellemileg is csaknem jelentéktelen. Sem formereje, sem iróniája nem volt átütő, sem kifogástalan. Roger Martin Du Gard «Les Thibaults»-ának nyugtalan izzása, feszült gondolati bősége számára a családi krónika csak alkalom arra, hogy a gondolkozó elmondja véleményeit. Nem filozófiai vélemény ez, vagyis a regénytől nem az elmélet felé tér el, hanem inkább a líra felé. Du Gard minden könyvének sajátosság, egyéni és vonzó költőisége van. Ez benne a döntő és az érték. Lehetne beszélni még kisebb krónikákról, mint amilyen Hergesheimer «Three black Pennys»-e, amelyik egy kötetbe tudja fogni a család, mint

«család» pszichológiai jellegzetességeit és ezzel az analitikus regények java közé került. Most Walpole, aki kétségtelenül nem úttörő írói egyéniség, de, aki a mai angol irodalom ragyogó tehetségei között is számottevő helyen áll, az előbbieket terjedelemben és elemzésben is meghaladó családi krónikába fogott. Mi tette indokolttá ezt a látszólagosan időszerűtlen, de rendkívül nagy művet?

Walpolet előbbi munkáiból is mindeki úgy ismeri, mint olyan író, aki semmi más, csak elbeszélő. Ha megszólaltatja humorát, ha néha ironikus, ha lírai kitéréseket tesz, ha leír, ha fest, ez mindig egyetlen nagy írásosztón szolgáltatásban áll: elbeszélésben. Lehetőleg könnyen, biztosan, simán, a szórakoztató fogásokat sem megvetve; sehol sem beleütközközni a moralitásba, sehol sem hangsúlyozni saját véleményét, szóval a tárgynál maradni és csak a tárgyról beszélni. Vannak ilyen írók, akik azt az érzést tudják kelteni, hogy nem írnak, kezükben a történet maga mondja el magát. Walpole ilyen született elbeszélő. Nála fabula de se narratur. A tiszta epikusság embere. Minden gátlás nélkül, szabadon, folyékonyan, magába szed lírát, néha gondolatot, megfigyelést, de felolvasztja a történetbe, amelyik úgy folyik, mint egy hatalmas folyam a síkságon, nem nagy mélységgel, nem sebesen, de annál megnyugtatóbban és szélesebben.

A nagy regényciklusnak két része, két-két kötetben jelent meg most magyarul. Aki olvasni kezdi először, hajlandó abba az illúzióba esni, hogy régi kastélyban sétál és valaki elmondja a régi arcképek történetét. Valami közvetlen szemléletesség az, ami legelőször megragad. Az arcképek valóban elevenné válnak. Egy kicsit szertartásosan mozognak, irodalmi etikettel, romantikus stílusban, vagyis nem elemien. De mozog-

nak és beszélnek és látni, ahogy cselekszenek és, ahogy cselekedeteikről önmaguk, vagy mások gondolkoznak. Később az arcképek inkább zenei motívumokká válnak. Mindúntalan visszatérnek, visszahangzanak, ismétlődnek. De végül is minden más művészetből vett hasonlat sántit: a Herries-család történetének megírásában nincsen sem arckép, sem festészet, sem zene, minden irodalmi, minden a stílusra és pedig az elbeszélő stílusra vezethető vissza. Ez az elbeszélő stílus az, ami indokolttá tette a már oly kevésbé vonzó krónika-témát. Walpole oly tárgyat keresett, ahol végre alaposan kimesélheti magát, ahol semmi egyebet nem kell tennie, mint mesélni. És ez az, ami a hatalmas műben tökéletesen sikerült. Világ szemlélet? — nem. Nagy koncepció? — nem. Történelmi tudás? Korfestés? Egyik sem. Semmi sem zavar abban a szelíd hatásban, amit a sima elbeszélés kelt. Még csak nem is romantikus, a legkevésbé reális. Stevensonnak, a múlt század nagyszerű elbeszélőjének nyoma érződik benne. Csak Stevensonban a nagy esztétikai kultúra és a kaland szeretete elvonja a figyelmet a lényegről. Walpole varázsa megfoghatatlan és tisztán epikus. A fordítás persze nem adja meg az eredeti teljes szépségét, de ez talán nem a fordítók hibája, hanem azé a nyelvé, amely nem alkalmas arra, hogy Walpole tónusát éreztesse. Az úgynevezett magyar «középosztály» nyelv, különösen a pestiesített formájában túlságosan szürke, hideg és merev ahhoz, hogy az angol úri nyelv eleganciáját tolmácsolni tudja.

Hamvas Béla.

Eton Robert : Hajnaltól alkonyig. Regény. Singer és Wolfner kiadása.

Eton Robert fiatal angol regényíró művének meséje ama modern regénymese, amelyik főtémájánál

fogva jelentéktelen, egészen feltűnő módon, rendkívüli hangsúllyal, különös értelmezéssel jelentéktelen. Mi történik? — egy fiatal nő eltölt egy napot. Semmi több. És mindez azért jelentéktelen, hogy annál érdekesebb legyen az, ami ebből következik. Kik állottak kapcsolatban vele? Kik beszéltek vele? Kikkel találkozott? Milyen befolyása volt azoknak a sorsára, akik látták? Voltak, akik egyszerűen elfelejtették, voltak, akiknek egész sorsát megváltoztatta. Fájdalmat keltett és boldogságot fakasztott, anélkül, hogy sejtelve lett volna róla. Egy valakinek teljesen jelentéktelen napja más emberek életének tükrében, — ami jelentékennyé teszi ama valakinek napját. Ő maga észre sem veszi és sohasem fogja megtudni, hogy mi mindennek volt előidézője. Talán azok sem tudják, akiknek életébe belavatkozott. A művész elgondolta ezt a lehetőséget és megírta.

A regénynek ezt az új, modern fajtáját appercepcióis regénynek nevezték el. Azért nevezték el így, mert valamilyen esetleges eseményhez az író a valószínűség szerint más eseményeket kapcsol, — egy történetről egy másik jut eszébe, az egyik sors felidézi a másikat, az egyik embertípus adja a másikat — az események, mesék, történetek, emberek, jellemeik egymáshoz kapcsolódnak, nem értelmesen, nem kigondolva, a régi regénymódszer szerint egységesen egy meséből felépítve, hanem éreztetve azt, hogy az élet tulajdonképpen végtelenségi folyamat, ahol a sorsok, események, emberek éppen úgy kapcsolódnak, ahogy a regényíró képzeletében.

Az appercepcióis regény megalapítója James Joyce, aki a «Ulysses»-ben a módszert teljesen kifejtette és

utólérhetetlen művészettel alkalmazta. De Joyce nagy művész, — sohasem jut el a nagyközönségig. Az ilyen nagy pénz, mint a «Ulysses» nem kerül és nem is kerülhet a hétköznapi forgalomra. Virginia Woolf ezt a nagy pénzt már felváltotta egy kicsit, amikor «A világitótorony»-t, a «Mrs. Dalloway»-t vagy más valamelyik könyvét megírta. Itt már ugyanaz érthetőbben, ugyanakkor kevesebb művészettel, az átlagember számára megfoghatóbban, de természetesen hígabban jelentkezett. Ez már sokkal kisebb bankó. Eton még ezt is felváltja, sokszor úgy látszik egészen aprópénzre, sokszor úgy, mintha volna benne más is, mint az elsőrendű írók eredményeinek felhasználása. Mindenesetre Eton regénye a hétköznapi használatára készült és annak kitűnően meg is felel. Az angol választékosság, a feltétlen «fehér»-ség, egy bizonyos jó modor, mit előkelőségnek ugyan nem, de polgári uriasságnak lehet nevezni, kellemessé teszi. Hogy az angol irodalmi ízlés ma milyen magas, azt az ilyen regényeken lehet a legjobban megállapítani. Kétségtelen, hogy nem nagy, sőt egyáltalán nem is irodalmi jelenség. De valószínűtlen, hogy ilyen épkez-láb művet ma másutt is tudnának írni a hétköznapi használatára. Mi kell ahhoz, hogy egy átlagos regény jó legyen? — érdekesség, jó stílus, valami kis életigazság és ízlés, — ez pedig jöjjön közvetlenül és az ember ne sajnálja az időt, amit a könyvvel töltött. Mindez ma sajátos módon együtt van az angol íróban, jobban együtt van, mint más népi írójában. Ezért volt érdemes a könyvet lefordítani és ezért érdemes el is olvasni.

Hanvas Béla.